

DÜNYA TURİZM ÖRGÜTÜ

WORLD TOURISM ORGANIZATION

DOI: 10.21492/inuhfd.339082

Anıl ÇAMYAMAÇ*

Özet

20. yüzyılın ikinci yarısı, devletler için yeni ekonomik gücün gelişimine şahitlik etmiştir. Kitlelerin örgütlü seyahatleri yeni bir sanayi doğurmuştur: turizm. Turizm devletlerin ekonomik büyümesindeki en önemli ve yenilikçi unsurlardan bir hâline geldiğinde, turizm ile alakalı konuları örgütlemek ve düzenlemek de önemli hâle gelmiştir. Böylelikle, bu ihtiyaç kendisini Dünya Turizm Örgütü olarak hükümetler-arası bir örgüte dönüştürmüştür. Gerçekte, kurulmasından evvel, bu alanda hükümetler dışı uluslararası bir örgüt vardır ve bu örgüt Birleşmiş Milletler'in de yardımıyla kendisini Dünya Turizm Örgütü'ne çevirmiştir. Öneme rağmen, görüldüğü üzere, Dünya Turizm Örgütü kendi çapında ihmal edilmiştir. Bu ihmal edilmişliğin göstergesi, gerek özellikle diğer uzmanlık örgütleriyle mukayese edildiğinde üye sayısının azlığında, gerek gerçek statüsü hakkında global medya organlarında çıkan yanıltıcı bilgilerde gözlemlenebilir. Bununla birlikte, bu makale, büyük öneme sahip nadir bir uzmanlık örgütünü, Dünya Turizm Örgütü'nü kısaca tariflemekte, öz bir biçimde kuruluş tarihçesini, üyeliğe ilişkin özelliklerini, örgütün ana yapısını, hukukî statüsünü ve aynı zamanda Birleşmiş Milletler ile olan ilişkisini içermektedir. Dahası, bu örgüt tüm uluslararası kurumsal hukuk tarihindeki en etkileyici dönüşümü de temsil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Dünya Turizm Örgütü, Hükümetler Arası Örgüt, Uluslararası Hükümetler Dışı Örgüt, Uzmanlık Örgütü.

Abstract

The last quarter of the 20th century has seen the development of a new economic power for states. The organized travels of masses have formed a new industry: tourism. When tourism has become one of the most important and innovative element in the economical growth of states, the need to organize and regulate tourism-related matters has also become vital. Hence, this demand has transformed itself into an inter-governmental organization i.e. World Tourism Organization. In fact, before its establishment, there was a non-governmental organization in this field, and with the help of the United Nations this organization has turned itself into World Tourism Organization. Apparently, despite its prominence, the World Tourism Organization has been neglected. The indications of this negligence can be seen either in the number of its member states, particullary comparing it to the other specialized agencies or in the misleading information about its real status in the global media. Nevertheless, this article contains a short description of a deviated specialized agency, which is World Tourism Organization, and also includes the brief history of its establishment, the features of its membership, the main structure of the organization, its legal status, and its relation with the United Nations, as well. Furthermore, this organization represents one of the most influential transformations in the whole history of international institutional law.

* Yrd. Doç. Dr. Kıbrıs İlim Üniversitesi Hukuk Fakültesi. acamyamac@yahoo.com

Keywords: Tourism, World Tourism Organization, Inter-Governmental Organization, International Non-Intergovernmental Organization, Specialized Agency.

Giriş

Bir zamanlar uluslararası hukukun tek bir süjesi olduğu iddia edilirken¹, günümüzde bu durumun değiştiği görülmektedir. Artık devletler uluslararası hukukun tek süjesi olmaktan çıkmış; bu itibarla, hâlen en güçlü süje konumunda olmalarına karşılık² yanlarına en azından uluslararası örgütler de katılmıştır³. Uluslararası örgütlerden kasıt ise, kuşkusuz, hükümetler-arası uluslararası örgütler olmaktadır. Yani bu mealde, daha açık bir ifadeyle, devletlerarasında ve onlarca genelde bir antlaşmaya bağlı olarak kurulan⁴ ve kurulduktan sonra kendi hukukî kişiliğini haiz olan birimler anlaşılmalıdır⁵. Özellikle II. Dünya Savaşı

¹ 20. yüzyılın başında dönem hukukçuları arasında devletlerin uluslararası hukukun tek süjesi olduğunun kabul edildiği gözlenmektedir. Meselâ, bkz. OPPEINHEIM L., *International Law: A Treatise*, vol. I (Peace), 2nd edition, London, 1912, s. 107 vd.

² İlk ve temel süje konumundaki devletlerin hukukî kişiliği en kapsamlı hukukî kişilik olarak kabul edilmektedir. Nitekim, başta uluslararası örgütler olmak üzere, diğer süjelerin hukukî kişiliklerinin işlevsellikleriyle sınırlanmış olduğu gözlenmektedir. Uluslararası hukuk kişiliği hakkında daha ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. FELDMAN D., *International Personality*, *Recueil des cours*, vol. 191, 1985-II, 1985, s. 343-413; PORTMANN R., *Legal Personality in International Law*, Cambridge, 2010. Konu hakkında Türk doktrine dair bkz. PAZARCI H., *Uluslararası Hukuk Dersleri*, II. Kitap, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Ankara, 1999, s. 1-5.

³ Devletler ve uluslararası örgütler dışında da uluslararası hukuk süjeleri olduğu, en azından bazı birimlerin bu çerçevede uluslararası süje olma niteliklerinin kabul edildiği veya tartışıldığı belirtilmelidir. Bunlar arasında Atipik Süjeler, Vesayet Altındaki Ülkeler, Uluslararasılaştırılmış Ülkeler, Kendini Yönetemeyen Halklar, Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler/Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri, Kurtuluş Örgütleri, Çokuluslu Şirketler, bireyler vs. gibi birimler sayılmaktadır. Uluslararası hukukun süjeleri hakkında genel bir değerlendirme için bkz. WALTER C., *Subjects of International Law*, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, on-line edition, edited by Wolfrum, 2008 via www.mpepil.com (ziyaret tarihi: 05/04/08).

⁴ Kurucu antlaşma olarak da adlandırılan bu belge, aynı zamanda kurulan bu uluslararası örgütün iç işleyiş bağlamında da temel düzenleyici belgesi konumundadır. Bkz. SUR M., *Uluslararası Hukukun Esasları*, 9. Baskı, İstanbul, 2015, s. 161-162. Öte yandan, nadir de olsa herhangi bir uluslararası antlaşmaya bağlı olmadan da, tam aksine mevcut bir başka örgütün hukukî bir işlemiyle de uluslararası örgütlerin kurulabileceğini belirten *Klabbers*, örnek olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun aldığı bir kararla kurulan Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü'nü (*United Nations Industrial Development Organization*) göstermektedir. Bkz. KLABBERS J., *An Introduction to International Institutional Law*, Cambridge, 2005, s. 7.

⁵ Uluslararası örgütler konusunda önemli çalışmalardan birine imza atan *Klabbers* uluslararası örgüt tanımını vermenin zorluğuna dikkat çekerek, aşağı yukarı kabul

sonrasında Birleşmiş Milletler Örgütünün kurulmasının da etkisiyle günümüzde sayıları büyük ölçüde artan uluslararası örgütler⁶, hemen hemen her türlü konuda devletlerin işbirliğini geliştirmeleri ve kuruldukları konularda evrensel veya bölgesel ilerlemenin sağlanması amacıyla oluşturulmaktadır.

Küreselleşmenin de etkisiyle, devletler, daha fazla alanda ve daha yoğun işbirliğine gerek duymakta ve belirtildiği üzere, bunun için de daha fazla sayıda uluslararası örgütler oluşturmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte turizmin artan önemi ve bu alanda ortaya çıkan sorunlar daha evvelden uluslararası bir sivil toplum örgütü⁷ niteliğinde 1946 yılında kurulmuş olan “Resmî Seyahat Örgütleri Uluslararası Birliği”ni (*International Union of Official Travel Organizations*), Birleşmiş Milletler kararının da etkisiyle, Dünya Turizm Örgütü’ne dönüştürmüştür.

Bu kısa çalışmayla amaçlanan, Türk doktrininde Birleşmiş Milletler’in diğer uzmanlık örgütleri kadar bilinmeyen ve incelenmeyen Dünya Turizm Örgütü’nün okuyucuya kısa bir biçimde tanıtılmasıyla sınırlıdır. Bu çerçevede, önce ada ilişkin kısaltma sorunu, daha sonra ise

edilebilecek ve önemli ölçüde uluslararası örgütü kapsayabilecek bir tanım oluştururken, en azından, şu üç temel unsurun göz önüne alınması gerektiğini vurgulamıştır: “devletler arasında yaratılmış olmak”, “bir antlaşma temelinde (yaratılmış) olmak” ve “kendine has bir iradesi olan bir organ olmak”. Bkz. KLABBERS, s. 7-13.

⁶ Hükümetler-arası Uluslararası Örgütlerin günümüzdeki tahmini rakamının 250 civarı olduğu belirtilmektedir ki, birçok devletin fakirliği, bunun karşısında daha zengin devletlerin bu tür örgütleri finanse etmekten kaçınmaya başlaması seneler içerisinde bu rakamda düşüşe sebep olmuştur. Bu itibarla, 1985 yılında uluslararası hükümetler-arası örgütlerin sayısı 378 iken, 1989 sayınının 300’e 1999’da ise 251’e düştüğü ifade edilmektedir. Bkz. ARCHER C., *International Organizations*, 3rd edition, London, 2001, s. 25 ve 178. Uluslararası hükümetler-arası örgütlerin bu duruma karşılık, uluslararası hükümetler-dışı örgütler açısından ise tam tersi bir durum yaşandığı gözlenmektedir. Bu çerçevede, 2006 itibarıyla 24742 adet bu tür örgütün varlığından bahsedilmektedir. Bkz. TURNER E.A.L., Why Has the Number of International Non-Governmental Organizations Exploded since 1960?, *Clodynamics: Journal of Theoretical & Mathematical History*, vol. 1(1), 2010, s. 84 via <http://escholarship.org/uc/item/97p470sx> (ziyaret tarihi: 08/09/17).

⁷ Uluslararası sivil toplum örgütlerinin hukukî statülerine dair daha ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. LINDBLOM K., *Non-Governmental Organisations in International Law*, Cambridge, 2005. Ayrıca, bkz. BEN-ARI R.H., *The Legal Status of International Non-Governmental Organizations: Analysis of Past and Present Initiations (1912-2012)*, Leiden, 2013; SZAIZI E., *NGOs: Legitimate Subjects of International Law*, Leiden, 2012.

sırasıyla Örgüte ilişkin kısa bir tarihçe, üyelik, yapısı ve işlevleri alt başlıklar hâlinde aktarılmaya çalışılacaktır.

Burada hemen belirtmelidir ki, özellikle son 40-50 yılın en revaçtaki iş kollarından biri olan ve birçok devlet için bacasız sanayi olarak da adlandırılan turizmin bu kadar dar bir alan olmadığı⁸, birçok konuyu içerdiği ve Dünya Turizm Örgütü'nün de bu alandaki belki en önemli aslı kurum olarak nitelendirilebilecek olmasına karşılık tek kurum olmadığıdır⁹. Böylelikle, bu çalışma, daha evvel de vurgulandığı üzere, turizm konusunun evrensel çerçevede kurumsal yapısının sadece Dünya Turizm Örgütü açısından ele alınmasından ibarettir.

I. Dünya Turizm Örgütü Adı ve Bunun Kısaltmasına Dair Sorun

Dünya Turizm Örgütü kısaltması olarak kullanılan DTÖ inisiyallerinin, 1994 yılında kurulan Dünya Ticaret Örgütü'nün inisiyalleriyle aynı olmasından ötürü¹⁰ ve bu çerçevede ortaya çıkan

⁸ Turizm oldukça geniş bir alana tekabül etmektedir. Turizm konusunda daha ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. GEE C.Y. & FAYOS-SOLÁ E. (eds.), *International Tourism: A Global Perspective*, Madrid, 1997. Ayrıca, bu konuya ilişkin bkz. VELLAS P., *Tourism, Encyclopedia of Public International Law: International Relations and Legal Cooperation in General-Diplomacy and Consular Relations*, vol. 9, edited by Bernhardt, Amsterdam, 1986, s. 376-378; VRANCKEN P., *Tourism, Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, on-line edition, edited by Wolfrum, February 2011 via <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law/epil/9780199231690/law-9780199231690-e1001> (ziyaret tarihi: 01/07/17).

⁹ Dünya Turizm Örgütü, alanında, özellikle Birleşmiş Milletler'in bir uzmanlık örgütü olmasının da bir sonucu olarak, en önemli örgütlenme olmasına karşılık, belirtildiği üzere turizmin tek düzenleyici örgütü değildir. Turizm alanında doğrudan bu alana ilişkin kurulan örgütlenmeler söz konusu olabileceği gibi doğrudan turizm alanında kurulmamış ama kendi faaliyet alanları turizmi de ilgilendiren örgütler söz konusu olabilmektedir. Öte yandan, turizm alanında kurulan örgütlerde özel sektör örgütlenmelerinin de yer aldığı görüldüğü gibi, bölgesel örgütlerde de turizm önemli konu başlıklarından birini teşkil etmektedir. Bu çerçevede, Dünya Turizm Örgütü dışında turizm alanında faaliyet gösteren örgütler arasında “Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi” (*World Travel and Tourism Council*)-özel sektör, “Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü” (*International Civil Aviation Organization/ICAO*)-evrensel düzeyde teknik uzmanlık örgütü, “Uluslararası Hava Taşımacılığı Cemiyeti” (*International Air Transport Association/IATA*), “Amazon İşbirliği Antlaşması Örgütü” (*Amazon Cooperation Treaty Organization*)-bölgesel örgüt-, gibi örgütler yer almaktadır. Konu hakkında geniş bir değerlendirme için bkz. GEE & FAYOS-SOLA, s. 303-318, özellikle s. 309-317. Türk Doktrini bağlamında bkz. ANDAÇ F., *Turizm Hukuku*, 5. Baskı, Ankara, 2013, s. 77-87.

¹⁰ Dünya Turizm Örgütü'nün inisiyalleriyle Dünya Ticaret Örgütü'nün çatışması durumu Birleşmiş Milletler'in beş resmî dilinden ikisinde, İngilizce ve Rusça'da söz konusu

karmaşanın önüne geçilebilmesi adına zamanın Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri *Kofi Annan*'ın kabûlü sonrası Dünya Turizm Örgütü Genel Kurulu aldığı bir kararla adının başına *inisiyaller bağlamında* Birleşmiş Milletleri temsil eden BM harflerinin konulmasını kararlaştırmış¹¹ ve böylelikle, 2005 yılından itibaren Dünya Turizm Örgütü için inisiyaller bağlamında BMDTÖ kullanılmaya başlanmıştır¹². Bir daha altı çizilmelidir ki, bu durum inisiyallerin kullanımına dair ve onunla sınırlıdır. Nitekim, doktrinde de konuyu değerlendiren yazarlar buna uygun olarak inisiyallerin kullanımında Birleşmiş Milletler inisiyaliyle birlikte kullanıma yer verirken, normal olarak adın kullanımında ise, sadece, Dünya Turizm Örgütü ibaresini kullanmaktadır¹³.

II. Dünya Turizm Örgütü'nün Tarihî Gelişimine Kısa Bir Bakış

Dünya Turizm Örgütü'nün tarihî perspektiften gelişimi değerlendirildiğinde 1925 yılına kadar geriye gidilebilir. O yılda, yâni 1925 yılında, La Haye'de Resmî Turist Trafiği Dernekleri Uluslararası Kongresi adı altında bir örgütlenmeye gidilmiş, 1934 yılında “Resmî Turist Tanıtma Örgütleri Uluslararası Birliği” (*International Union of Official Tourist Publicity Organizations*) adını alan bu hükümetler-dışı örgütlenme, 1946 yılında Cenevre’de “Resmî Seyahat Örgütleri

olmuştur. Bu çerçevede, İngilizce “World Tourism Organization” ibaresinin inisiyaller bağlamında kısaltması “WTO” iken, “World Trade Organization” (*Dünya Ticaret Örgütü*) ibaresinin de İngilizce kısaltması “WTO” şeklindedir. Esasen, Türkçe’de de, görüldüğü üzere, paralel bir durumla karşılaşılmaktadır.

¹¹ Bkz. VOLGER H., UNWTO-World Tourism Organization, in *A Concise Encyclopedia of the United Nations*, 2nd revised edition, edited by Volger, Leiden, 2010, s. 839.

¹² Konu hakkında ayrıca bkz. “UN Tourism Agency Changes its Acronym to Avoid Confusion with Trade Body” December 1 2005 via www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=16769&Cr=&Cr1=#.WafjaEgVxdg (ziyaret tarihi: 30/08/17).

¹³ Bu konuda bkz. VOLGER, s. 838-840; VRANCKEN P., World Tourism Organization (UNWTO), *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, on-line edition, edited by Wolfrum, October 2006 via <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1772> (ziyaret tarihi: 02/09/17). Ne yazık ki, *Vrancken* “Dünya Turizm Örgütü”nü değerlendirdiği bu makalesine bir bütün olarak ulaşılamamış, sadece başlık sayfasına ulaşılabilmiştir. O yüzden, bu makale değerlendirmeye alınamamış ve makaleye dolayısıyla *bibliyografya* da yer verilememiştir. Ayrıca, bkz. KLEIN E., United Nations, Specialized Agencies, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, on-line edition, edited by Wolfrum, August 2006, paragraf: 10 via <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e562> (ziyaret tarihi: 01/07/17)

Uluslararası Birliği”¹⁴ adlı yine hükûmetler-dışı örgüt niteliğini haiz bir örgüt olarak kendisini yeniden yapılandırmıştır¹⁵. İsviçre Medeni Kanununa tâbi olarak kurulan ve kurulduğunda sadece 19 üyesi olan, 1960’lı yılların ortalarına gelindiğinde üye sayısının 100’ün üzerine çıktığı görülen bu Örgütün¹⁶, ekonomik büyümenin en önemli hızlandırıcı faktörlerinden biri olan turizmin ön plâna çıkmasıyla birlikte, kendisini, hükûmetler-dışı nitelikteki bir örgütten hükûmetler-arası bir örgüte dönüştürülmesi talebi doğurmuştur¹⁷. Bu çerçevede, adı geçen bu hükûmetler-dışı uluslararası örgüt 1967 tarihindeki Tokyo toplantısında aldığı bir karar ile Birleşmiş Milletler Örgütü’yle yakın işbirliği hâlinde hükûmetler-arası bir örgüt olma arzusunu ortaya koymuş; 1970 yılında ise *Resmî Seyahat Örgütleri Uluslararası Birliği Genel Kurulu Dünya Turizm Örgütü* olmayı hazırlanan Tüzüğünde¹⁸ de kabûl etmek suretiyle onaylamış¹⁹, Tüzüğün yürürlüğe girmesi için gerekli onay oranına 1975 yılında erişilmesiyle o tarihten itibaren Dünya Turizm Örgütü faaliyete geçmiştir. 1977 yılında ise, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 32/156 sayılı kararıyla²⁰ kendisi ve Dünya Turizm Örgütü arasındaki işbirliğini gören

¹⁴ Örgütün resmî Fransızca adı “*L’union internationale des organismes officiels de tourisme*” şeklindedir.

¹⁵ Bkz. SCHIAVONE G., *International Organizations: A Dictionary and Directory*, 7th edition, New York, 2008, s. 372; VOLGER, s. 839. Ayrıca, bkz. PEASLEE A.J., *International Governmental Organizations: Constitutional Documents*, revised 3rd edition (Part V-Communications-Transport-Travel), The Hague, 1976, s. 643.

¹⁶ Bkz. CASTAÑEDA J., Une nouvelle méthode pour le création d’organismes internationaux: le cas récent de l’U.I.O.O.T., *Annuaire français de droit international*, vol. 16, 1970, s. 625.

¹⁷ Bkz. SCHECTER M.G., *Historical Dictionary of International Organizations*, 2nd edition, Lanham, 2010, s. 210. Yine bu paralelde, Vogel de, faaliyet alanında daha fazla etkiye sahip olabilmek adına hükûmetler-arası örgüt olmanın talep edildiğini aktarmaktadır. Bkz. VOLGER, s. 839.

¹⁸ 27 Eylül 1970 tarihinde kabûl edilen ve m. 36’ya göre 51. onay belgesinin ulaşmasından sonraki 120. gün olan 2 Ocak 1975 tarihinde yürürlüğe giren Tüzüğün orijinal metni için bkz. “Statutes of the World Tourism Organization (WTO)”, *United Nations-Treaty Series*, vol. 985, no: 14403, 1975, s. 339-380. İngilizce metin 351 ilâ 360. sayfalar arasında yer almaktadır.

¹⁹ Bkz. VOLGER, s. 839.

²⁰ Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 32/156 sayılı kararı ve ona iştirilmiş antlaşma metni için bkz. “Agreement on Cooperation and Relationships between the United Nations and the World Tourism Organization” *107th Plenary Meeting of the General Assembly*, December 19 1977 via www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/32/156 (ziyaret tarihi: 02/09/17).

anlaşmayı onaylamış²¹; 2003 yılında ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 58/232 sayılı kararıyla²² Dünya Turizm Örgütü Birleşmiş Milletler'in bir uzmanlık örgütü hâline gelmiştir.

III. Dünya Turizm Örgütü Üyeliği

Her şeyden evvel, belirtilmelidir ki, Dünya Turizm Örgütü'ne üyeliğe ilişkin düzenlemelerin, ilgili bu Örgütün Tüzüğünde, yâni kurucu antlaşmasında oldukça ayrıntılı olarak düzenlendiği dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede, Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 4 bağlamında Örgüte üç tip üye alınabileceği öngörülmüştür: “tam üye” (*full member*), “ortak üye” (*associate member*) ve “bağlı üye” (*affiliate member*).

Önce tam üyelik kurumu irdelenmelidir. Tüm egemen devletlerin tam üyeliğine açık olduğu belirtilen Örgüte²³, bu tür üyeliğin temelde iki şekilde gerçekleştirilebileceği düzenlenmiştir. Buna göre, öncelikle *Resmî Turist Tanıtma Örgütleri Uluslararası Birliği*'nin olağanüstü Genel Kurulunda bu Tüzüğün kabûl edilmesi esnasında adı geçen bu örgüte hâlihazırda ulusal turizm örgütlerinin tam üye olduğu devletlerin, ilgili bu tüzüğü kabûl ettiklerini ve üyeliğin gerekliliklerini yerine getireceklerini resmî olarak bildirmek koşullarıyla, herhangi bir oylama yapılmadan tam üye olma hakkı söz konusu edilmiştir²⁴. Diğer devletlerin Örgütün tam üyesi olabilmesi içinse, Örgütün Genel Kurulunda 2/3 çoğunluğun sağlandığı oturumda yine aynı çoğunlukla adaylıklarının kabûl edilmesi ve sonuncunun da Örgütün tüm tam üye sayısının 2/3'üne denk gelmesi gerektiği düzenlenmiştir²⁵.

Dünya Turizm Örgütü'ne ortak üyelik statüsü ise, dış ilişkilerinden sorumlu olmayan tüm ülke veya ülke gruplarına tanınmıştır²⁶. Bu itibarla, öncelikle, hâlihazırda *Resmî Turist Tanıtma Örgütleri Uluslararası Birliği*'ne üye konumundaki ülke veya ülke gruplarına ilişkin düzenlemenin, tıpkı, bağımsız devletlerden bu niteliği haiz olanların tam üyeliğine dair düzenlemede olduğu gibi, yâni paralel bir biçimde ortaya konulduğu gözlenmektedir; burada sadece bu ülke veya ülke gruplarından sorumlu olan devletin adaylığı uygun bulması ve Tüzüğü uygulayacaklarını ve üyelik gereklerini yerine getireceklerini onlar adına

²¹ Bkz. VOLGER, s. 839.

²² Bkz. *infra* dipnot: 109.

²³ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 5/1.

²⁴ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 5/2.

²⁵ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 5/3.

²⁶ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 6/1.

bildirilmesi gerekmektedir²⁷. Bu niteliğe sahip ama hâlihazırda *Resmî Turist Tanıtma Örgütleri Uluslararası Birliği*'ne üye olmayan ülke veya ülke gruplarının üyeliği içinse, bu tür birimlerin dış ilişkilerinden sorumlu olan devletin buna onayı aranmakta ve onlar adına hareket eden bu devletin ülke veya ülke gruplarının Tüzüğü kabûl ettiklerini ve üyelik yükümlülüklerini yerine getireceklerini bildirmesi gerekmektedir. Eğer bu onay ve bildirim varsa, Genel Kurulun 2/3 çoğunlukla toplandığı ve oylamada da aynı çoğunlukla karar alındığı bir oturum sonunda eğer karar alma çoğunluğu Örgütün tam üyelerinin de 2/3'üne tekâbül ediyorsa, bu tür ülke veya ülke gruplarının ortak üyeliği kabûl edilmiş olacaktır²⁸. Öte yandan, Tüzükte, bu tür ülke veya ülke gruplarının dış ilişkilerinden sorumlu hâle geldiklerinde üyelik durumlarının ne olacağının da düzenlendiği gözlenmektedir. Buna göre, kendi dış ilişkilerinin yönetimden sorumlu hâle gelenlerin, Örgütün Tüzüğünü kabûl ettiklerini ve tam üyeliğin yükümlülüklerini onayladıklarını resmî biçimde ve yazılı olarak Örgüt Genel Sekreterine bildirmeleri durumunda tam üyeliği haiz olacakları hususuna yer verilmiştir²⁹.

Üyelik çeşitlerinden en sonuncusunu teşkil eden bağlı üyelik müessesesinin üzerinde ise dikkatle durulmalıdır, çünkü uluslararası örgütler hukukunda ilk defa bu şekilde bir üyelik sınıfı³⁰ söz konusu edilmiştir³¹. Buna göre, bağlı üyelik, turizm konusuyla uzman olarak uğraşan, gerek hükûmetler-arası, gerek hükûmetler-dışı örgütlerle,

²⁷ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 6/2.

²⁸ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 6/3.

²⁹ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 6/4.

³⁰ Uluslararası hukukta uluslararası örgütlere üyelikte genelde üç sınıftan bahsedildiği gözlenmektedir. Bunlar “tam üyelik”, “ortak üyelik” ve “gözlemci statüsü” şeklinde sıralanmaktadır. Bu konu hakkında bkz. KLABBERS, s. 111-114. Konu hakkında Türk doktrininde ise, bkz. PAZARCI H., *Uluslararası Hukuk*, 14. Baskı, Ankara, 2015, s. 186-188. Öte yandan, belirtilmelidir ki, *Schermers ve Blokker* beş tip üyelik öngörmektedir: “tam üyelik”, “ortak üyelik”, “kısmî üyelik” (*partial membership*), “bağlı üyelik” ve “gözlemci statüsü”. Bkz. SCHERMERS H.G. & BLOKKER N.G., *International Institutional Law: Unity within Diversity*, 5th Revised Edition, Leiden, 2011, s. 61-153.

³¹ Bkz. SCHERMERS H.G., *International Organizations*, in *International Law: Achievements and Progress*, edited by Bedjaoui, Paris, 1991, s. 82; SCHERMERS & BLOKKER, s. 131. Ayrıca, bkz. GRANT J.P. & BAKER J.C., *Parry and Grant Encyclopædic Dictionary of International Law*, 3rd edition, New York, 2009, s. 15; KLEIN, paragraf: 25. Hemen belirtilmelidir ki, aşağıda da kısaca değinileceği üzere, bağlı üyelik kavramını tanıtan ve kullanan yegâne örgüt konumundaki Dünya Turizm Örgütünün Tüzüğündeki değişiklik yürürlüğe girdiğinde bu tür bir üyelik kaldırılmış olacaktır.

faaliyetleri Örgütün amaçlarıyla bağlantılı veya onun yetkisi dâhiline giren ticarî kurumlar ve dernekler için söz konusu edilmiştir³². *Resmî Turist Tanıtma Örgütleri Uluslararası Birliği*'ne bu Tüzüğün kabûlü esnasında bu nitelikleriyle ortak üye konumunda olanların, bağlı üyelik yükümlülüklerini kabûl ettiklerini bildirmek koşuluyla, herhangi bir oylamaya tâbi olmaksızın bağlı üye olacakları düzenlenmiştir³³. Turizmde uzmanlaşmış turistik amaçlarla hareket eden, gerek hükûmetler-arası, gerek hükûmetler-dışı diğer uluslararası birimler ise, bu yönlü üyelik taleplerini yazılı şekilde genel sekretere ulaştırmak ve sonrasında da üye tam sayısının 2/3 çoğunluğuyla toplanan Genel Kurulda gerçekleştirilecek oylamada yine aynı çoğunlukla seçilmeleri ve bu sonuncu çoğunluğun Örgütün tüm tam üyelerinin 2/3'ü veya üstüne denk gelmesi durumunda bağlı üye olabileceklerdir³⁴. Bağlı üyelik kurumunun düzenlendiği maddenin müteakip fıkrasında ise, maddenin birinci fıkrasında belirtildiği şekilde çıkarları söz konusu olan ticarî kurum ve cemiyetlerin yazılı olarak bu taleplerini Örgütün Genel Sekreterine bildirmek ve merkezlerinin olduğu devletin de desteklemesi durumunda, diğerlerinde de olduğu gibi Genel Kurulda yapılan oylamada tüm toplanma ve oy oranlarına da uyularak bağlı üye olabilecekleri belirlenmiştir³⁵. Bağlı üyelerin kendi kurallarını belirleyen ve bunları onay için Örgütün Genel Kuruluna sunacak *Bağlı Üyelik Komitesinin* olabileceği ve bu Komitenin Örgütün toplantılarında temsil edileceği, bu toplantılarda gündeme ilişkin ilâve konular getirebileceği ve hattâ tavsiyelerde bulunabileceği düzenlenmiştir³⁶. Bağlı üyelerin ise, bu Komitede bireysel veya grup olarak yer alarak Örgütün faaliyetlerine katılabilecekleri konuya dair bir başka düzenlenmeyi teşkil etmektedir³⁷.

Tüm bu düzenlemeler hâlen geçerli konumda olsalar da, 2006 yılında Genel Kurulun Dakar toplantısında gerçekleştirdiği ve henüz yürürlüğe girmeyen değişiklikler³⁸ üyeliğe ilişkin hükümleri kökten

³² Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 7/1.

³³ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 7/2.

³⁴ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 7/3.

³⁵ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 7/4.

³⁶ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 7/5.

³⁷ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 7/6.

³⁸ Bu bölüm ve ilerleyen bölümlerde ele alınan ve birçoğu henüz yürürlüğe girmeyen ve uygulanmayan değişikliklere dair bkz. "UNWTO Basic Documents", vol. I (Statutes/Rules of Procedures/Agreements), 5th edition, Madrid, February 2016, özellikle s. 35-40 via

etkileyecek niteliktedir³⁹. Bu itibarla, 4. maddede Örgütteki üyeliklerin sadece tam ve ortak üyelere açık olacağı düzenlenmiştir. 5. maddenin birinci fıkrasında tam üyeliğin, Birleşmiş Milletler üyesi her egemen devlete açık olduğu düzenlenmesine yer verilirken, müteakip fıkrada bu devletlerin üyeliklerinin Örgüt Genel Kurulunun 2/3'lük çoğunlukla toplanması ve toplantıda hazır bulunan üyelerin yine aynı oranda oy vermesiyle ve sonuncunun Örgütün tüm tam üyelerinin 2/3'üne tekâbül etmesiyle gerçekleşeceği düzenlenmiştir. Üçüncü fıkrada ise, üyelikten ayrılan üyelerin tekrar tam üye olmak istediklerinde bir oylamaya tâbi olmayacakları, Örgütün Tüzüğünü kabûl etmeleri ve üyelik yükümlülüklerine uyacaklarını resmî olarak bildirmeleri durumunda tekrar tam üye hâline gelebilecekleri düzenlenmiştir. Yeni değişiklikler çerçevesinde bağlı üyelik kaldırılırken, mevcut bağlı üyelerin ortak üye konumuna yükseltildiği gözlenmektedir. Buna göre, ortak üyeliğe dair düzenlemeler şu şekildedir: 24 Ekim 2003 tarihi itibarıyla ortak üye konumunda olan ülkeler o tarih itibarıyla mevcut tüm statüleri, hakları haiz, yükümlülüklerine ise tâbi olmaya devam edeceklerdir; 29 Kasım 2005 tarihinde kabûl edilen bu değişikliklerin yürürlüğe girmesi tarihine kadar geçen sürenin sonuna kadar bağlı üye konumundaki üyeler ortak üye hâline geleceklerdir; ortak üyeliğin hükümetler-arası ve hükümetler-dışı örgütlere, ülkesel birimlere bağlı siyasî yetkiden muaf turizm kurumlarına, profesyonel ve çalışma örgütlerine, akademik, eğitim, meslekî eğitim ve araştırma kurumlarına ve son olarak Örgütün amaçlarıyla alâkalı veya onun yetkisi dâhiline giren faaliyetlerde bulunan ticarî teşebbüs ve cemiyetlere açık olacağı düzenlenmiştir; sayılan bu birimlerin ortak üyelikleri, bu konudaki taleplerini yazılı olarak Genel Sekretere bildirmeleri ve 2/3 çoğunlukla toplanan Genel Kurulda yine aynı oranla oy almaları ve sonuncusunun Örgütün tüm tam üyelerinin 2/3'üne denk gelmesi durumunda söz konusu olacaktır; ortak üyeliğe ilişkin tüm bu şartlara bir temel koşul daha getirilerek, uluslararası örgütler hariç diğer tüm birimlerin merkezlerinin bulunduğu Birleşmiş Milletler üyesi egemen devletin bu üyeliği tanıtmaması gerektiği düzenlenmiştir. Dakar'da getirilen diğer bir değişiklik ise, "Ortak Üyeler Komitesi"nin (*Committee of Associate Members*) kurulması olmaktadır. Ayrıca, bu değişikliklerde,

<http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/130718basicdocumentsenweb.pdf> (ziyaret tarihi: 28/08/17).

³⁹ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 33/3 çerçevesinde bu değişikliklerin yürürlüğe girmesi için üyelerin 2/3'ünün onayına ihtiyaç vardır ki, bu değişiklikler için henüz bu oranda bir onay söz konusu olmamıştır.

ortak üyeliğin teknik karakterine vurgu yapılmış ve kararların alınmasının ve oylamaların, tam üyeler için münhasır bir ayrıcalık olduğunun açıkça altı çizilmiştir.

Yine mevcut Tüzükteki düzenlemelere geri dönülecek olursa, ilerleyen maddelerde, Örgüt üyeliklerinin askıya alınması veya üyelikten çıkmaya ilişkin düzenlemelere yer verildiği gözlenmektedir. Buna göre, eğer Genel Kurul, herhangi bir üyenin bu Tüzüğün 3. maddesinde belirtildiği üzere Örgütün temel amaçlarına aykırı bir politikada ısrarcı olduğunu tespit ederse, tam üyelerin 2/3 çoğunluğunun mevcut bulunduğu bir toplantıda yine aynı oy oranıyla o üyenin üyelikten kaynaklanan haklarını kullanmasını ve ayrıcalıklardan yararlanmasını askıya alabilecektir⁴⁰. Ayrıca, üyeliğin askıda kalma durumunun askıya alınmaya neden olan politikanın değiştiğinin Genel Kurulca kabûl edilmesine kadar süreceği de düzenlenmiştir⁴¹. Öte yandan, bir üyenin Örgüt harcamaları için yapması gereken finansal katkıya dair ödemeleri aksatması durumunda, üyelerin hizmetler şeklinde yararlandığı haklardan mahrum bırakılması ve hattâ bir üyenin ödemediği malî katkı miktarının artarda takip eden iki bütçe yılında ödenmesi gereken miktara eşit olduğu veya onu aştığı durumlarda, o üyeye Genel Kurul ve Konsey oylamalarında oy kullandırılmaması da öngörülmektedir⁴².

Tüzüğün ilgili maddelerinde herhangi bir tam üyenin veya bağlı üyenin, depoziter hükûmete üyelikten çekileceğine ilişkin yazılı bildiriminden bir yıl sonra, üyeliğinin sonlanacağı belirtilmişken; herhangi bir ortak üyenin ise aynı şartlarda ama ek olarak kendisinin dış ilişkilerinden sorumlu tam üye konumundaki devletin bu durumu yazılı olarak depoziter hükûmete bildirmesiyle çekilebileceği⁴³ öngörülmüştür.

Ağustos 2016 itibarıyla 156 devletin⁴⁴ tarafı olduğu Dünya Turizm Örgütünün altı ortak üyesi⁴⁵ ve 13 Temmuz 2017 itibarıyla bakıldığında

⁴⁰ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 34/1.

⁴¹ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 34/2.

⁴² Bu düzenlemede bir istisnaya da yer verilmiştir; şöyle ki; eğer üye devlet kendi kontrolü dışındaki bir nedenden dolayı bu ödemeyi gerçekleştirememişse, Konseyin talebi üzerine, Genel Kurul bu önlemlerin uygulanmaması yönünde karar verebilecektir. Bkz. 13 no'lu Ek Düzenleme. Bu düzenleme için bkz. BLANCHFIELD L. & BROWNE M.A., Membership in the United Nations and Its Specialized Agencies, *Congressional Research Service*, June 19 2014, s. 22 via <https://fas.org/sgp/crs/row/R43614.pdf> (ziyaret tarihi: 30/08/17).

⁴³ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 35/2.

⁴⁴ Bu devletler alfabetik olarak şu şekilde sıralanabilir: Afganistan, Almanya, Andorra, Angola, Arjantin, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Bahamalar, Bahreyn, Bangladeş,

493 bağlı üyesi⁴⁶ bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, her ne kadar Tüzüğünde açıkça öngörülmemiş olsa da, Örgütün, Genel Kurul kararıyla iki gözlemci statüsünde üyesi olduğu; bunlardan Kutsal Tahtın (Vatikan'ın) sürekli niteliği haizken, Filistin'in ise özel gözlemci statüsünü haiz kıldığı görülmektedir⁴⁷.

Dünya Turizm Örgütü'ne tam üyelik bağlamında bir değerlendirme yapılması gerekirse, kıtalara göre oransal olarak en yoğun katılımın 51 devletle Afrika Kıtasında olduğu görülmektedir⁴⁸. Burada, esas dikkat

Barbados, Belarus, Benin, Bhutan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bolivya, Bosna-Hersek, Botswana, Brezilya, Brunei Sultanlığı, Bulgaristan, Burkina Faso, Burundi, Cezayir, Cibuti, Çad, Çek Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Ekvator Ginesi, El Salvador, Endonezya, Eritre, Ermenistan, Etiyopya, Fas, Fiji, Fildişi Sâhilleri, Filipinler, Fransa, Gabon, Gambia, Gana, Gine, Gine-Bissau, Güney Afrika Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Güney Kore, Guatemala, Gürcistan, Haiti, Hırvatistan, Hindistan, Hollânda, Honduras, Irak, İran, İspanya, İsrail, İsviçre, İtalya, İzlanda, Jamaika, Japonya, Kamboçya, Kamerun, Karadağ, Katar, Kazakistan, Kenya, Kırgızistan, Kolombiya, Kongo, Kosta Rika, Kuveyt, Kuzey Kore, Küba, Laos, Lesotho, Liberya, Libya, Litvanya, Lübnan, Macaristan, Madagaskar, Makedonya, Malawi, Malezya, Mali, Malta, Mauritius, Meksika, Mısır, Moğolistan, Moldovya, Monako, Moritanya, Mozambik, Myanmar, Namibya, Nepal, Nikaragua, Nijer, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Özbekistan, Pakistan, Panama, Papua Yeni Gine, Paraguay, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Ruanda, Rusya Federasyonu, Samoa, San Marino, Sao Tome ve Principe, Senegal, Seyşeller, Sirbistan, Sierra Leone, Slovakya, Slovenya, Sri Lanka, Sudan, Suriye, Suudi Arabistan, Swaziland, Şili, Tacikistan, Tanzanya, Tayland, Timor, Togo, Trinidad ve Tobago, Tunus, Türkiye, Türkmenistan, Uganda, Ukrayna, Umman, Uruguay, Ürdün, Vanuatu, Venezüella, Vietnam, Yemen, Yeşil Burun Adaları, Yunanistan, Zambiya ve Zimbabve. Bkz. via <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/unwto-member-states-en-aug-2016.pdf> (ziyaret tarihi: 25/08/17).

⁴⁵ Bu altı ortak üye şu şekilde sıralanmaktadır: Aruba, Flaman Bölgesi, Hong Kong, Makao, Maderia ve Puerto Rico. Bkz. via <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/unwto-member-states-en-aug-2016.pdf> (ziyaret tarihi: 25/08/17).

⁴⁶ Bkz. via www2.unwto.org/sites/all/files/AM/unwto-affiliate-members-list.pdf (ziyaret tarihi: 25/08/17).

⁴⁷ Bkz. via <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/unwto-member-states-en-aug-2016.pdf> (ziyaret tarihi: 25/08/17).

⁴⁸ Esasen, Dünya Turizm Örgütü bakımından kıtalar bağlamında klâsik bir ayırım yapılması ne kadar doğru, tartışılabilir. Çünkü, aşağıda da görüleceği üzere, kıtalar bakımından klâsik ayırmadan daha farklı bir bölümlene söz konusu olmaktadır. Bu çerçevede, Örgütün altı bölge komisyonundan birini oluşturan Afrika Kıtasına ilişkin komisyonda 49 devlet yer almaktayken, fizikî olarak Afrika Kıtasında bulunan Libya ve Mısır (sonuçta her iki devlet de doğal olarak Afrika Birliğinin birer üyesidir) Orta Doğu Komisyonunda yer almaktadır.

çekici olan üye devletler dışında, üye olmayan devletlerdir⁴⁹. Bu itibarla, Örgüte tam üye konumundaki 156 devlet içerisinde yer almayan devletlerin dünyanın önde gelen zengin devletleri arasında oldukları gözlenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, İsveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya, Belçika gibi sanayileşmiş olmaları bir yana, dünya turizminde de önemli pay sahibi olan devletler Dünya Turizm Örgütü'ne üye değildirler. Bunlardan bazıları hiçbir zaman Örgüte üye olmamışken⁵⁰, bazıları ise Örgüt üyeliğinden zaman içerisinde ayrılmıştır. Meselâ, daha önceden Örgüte üye olan Kanada, Örgütün, Zimbabve devlet başkanı *Mugabe*'nin turizme katkılarından dolayı kendisini övmesi ve "Turizmin Küresel Liderleri Kampanyası"na (*Global Leaders for Tourism Campaign*) dâhil etmesi sebebiyle Örgüt üyeliğinden ayrılmıştır⁵¹. Avustralya ise, 2004 yılında üyesi olduğu Dünya Turizm Örgütü'nün üyeliğinden, Örgütün çalışma programının ulusal turizm programıyla uyumsuzluğu ve Örgüte üyelik masraflarının üyelikten kaynaklanan yararları dengelemediği gerekçeleriyle 2016 yılında ayrılmıştır⁵². Bunun dışında, 1975 yılında Örgüte üye olan Amerika Birleşik Devletleri'nin sonradan üyelikten

⁴⁹ *Davis ve Woodward*'ın da, Örgüte ilişkin kısa açıklama ve değerlendirmelerinde, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi önemli devletlerin üye olmadıklarını örnekleyerek bu duruma dikkat çektikleri gözlenmektedir. Bkz. DAVIES M. & WOODWARD R., *International Organizations: A Companion*, Padstowe, 2014, s. 241.

⁵⁰ Meselâ, İngiltere. Buna karşılık, İngiltere'nin Cebelitarık adına ortak üyelik başvurusu yapıp bunu onayladığını, dolayısıyla Cebelitarık'ın ortak üye olarak Örgüte bir süreliğine ortak üye olduğunu belirtmekte de yarar vardır. Ama, görüldüğü üzere, günümüzde, Cebelitarık da ortak üyelikten ayrılmıştır.

⁵¹ Bkz. "Canada Quits UN Tourism Body over Mugabe Appointment", *The Guardian*, June 1 2012 via www.theguardian.com/world/2012/jun/01/canada-quits-un-tourism-mugabe (ziyaret tarihi: 28/08/17). Ayrıca, bkz. LAING A., Canada Pulls out of World Tourism Organisation over Robert Mugabe Role, *The Telegraph*, June 1 2012 via www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/zimbabwe/9306672/Canada-pulls-out-of-World-Tourism-Organisation-over-Robert-Mugabe-role.html (ziyaret tarihi: 29/08/17).

⁵² Bkz. "Australia's Withdrawal from the UN's World Tourism Organisation", September 28 2015 via www.ecotourism.org.au/news/australias-withdrawal-from-the-uns-world-tourism-organisation/ (ziyaret tarihi: 28/08/17). Öte yandan, Avustralya'nın Örgütten ayrılmasına ilişkin hazırlanan resmî rapor için bkz. "Report 150: Treaties on 3 March, 5 March and 12 May 2015", *The Parliament of the Commonwealth of Australia/Joint Standing Committee on Treaties*, Canberra, June 2015, s. 3-12 via www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Joint/Treaties/3_March_2015/Report_150 (ziyaret tarihi: 01/09/17).

ayrıldığı⁵³, Myanmar, Trinidad ve Tobago ile Birleşik Arap Emirlikleri'nin ise önce ayrıldıkları⁵⁴ Dünya Turizm Örgütü üyeliğine tekrar geri dönüş yaptıkları dikkat çekmektedir.

Dünya Turizm Örgütü'ne üyelik konusunda en son olarak belirtilmesi gereken husus, tam üyeliğin sadece egemen devletlere tanındığı, diğer tür üyeliklerin devlet olmayan hukuk sùjelerine tanındığı, daha da önemlisi tam üye konumunda olmayan devletlerin dış ilişkilerinden sorumlu oldukları ÷lkelerin veya ticarî birimlerin ve derneklerin Örgüte ortak üye veya bağılı üye olabildikleri hususlarıdır⁵⁵.

Üyelik bağlamındaki ilişkilere Türkiye açısından bakılacak olursa, Türkiye, m. 5/3 kapsamında Örgütün Tüzüğünü kabùl ettiğini ve tam üyelikten kaynaklanan yükümlölükleri onayladığını 6 Kasım 1973 tarihinde bildirerek⁵⁶, Örgütün kurucu üyelerinden birisi olmuş ve ayrıca kurulduğu günden beri Örgüte üyeliğini devam ettirmiştir.

IV. Dünya Turizm Örgütü'nün Yapısı

Dünya Turizm Örgütü'nün Tüzüğü çerçevesinde Örgütün üç aslı organı “Genel Kurul” (*General Assembly*), “İcra Konseyi” (*Executive Council*) ve “Sekretarya” (*Secretariat*) olarak ortaya konulmuştur⁵⁷. Ayrıca, Örgüt bünyesinde, işleyişin bir gereğı olarak, zaman içerisinde yardımcı organlar (*subsidiary organs*) da kurulmuştur. Bu bağlamda, “Bölgesel Komisyonlar” (*Regional Commissions*) ve “Komiteler” (*Committees*) bu nitelikli yardımcı organlardır. Tüm bu organlar Dünya Turizm Örgütü'nün ana yapısını teşkil etmektedir.

⁵³ Amerika Birleşik Devletleri'nin neden Örgüt üyeliğinden ayrıldığına dair nedene ulaşamamış olsa da, *Magliveras* Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası örgütlerden çekilme nedenlerini şu şekilde genelleyerek sıralamaktadır: örgütlerin içindeki gelişmelerden duyduğu memnuniyetsizlik, örgüt çalışmalarının siyasî amaçlara dönüştürülmüş olduğu inancı, ilgili örgütün artık oynayacak bir rolünün kalmamış olması ve bazen de ciddi bütçesel baskılar. Bkz. MAGLIVERAS K.D., *Membership in International Organizations*, in *Research Handbook on the Law of International Organizations*, edited by Klabbbers & Wallendahl, Surrey, 2011, s. 100.

⁵⁴ Bu üç devlet de kuruluşundan itibaren Dünya Turizm Örgütü üyesiyken, Myanmar 1999'da, Trinidad ve Tobago 1977 ve Birleşik Arap Emirlikleri 1987'de üyelikten ayrılmışlardır. Bkz. “Membership of the Organization”, *World Tourism Organization-General Assembly*, 20th Session (Victoria Falls), July 1 2013, A/20/4(a)(I).

⁵⁵ Meselâ, Dünya Turizm Örgütü'ne üye olmayan Belçika'nın Flaman Bölgesinin ortak üye olması veya Amerika Birleşik Devletleri'nin başta CNN olmak üzere birçok ticarî şirket ve derneğinin bağılı üye konumunda olması gibi.

⁵⁶ Bkz. *United Nations-Treaty Series*, vol. 985, no: 14403, 1975, s. 351 dipnot: 1.

⁵⁷ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 8/1.

Dünya Turizm Örgütü'nün en temel organı olarak kabul edilen Genel Kurulun, tam üyeleri temsil eden delegelerden oluşacağı⁵⁸, her bir oturumda tam ve ortak üyelerin, birinin delege başkanı olmak üzere en fazla beş delegeyle temsil edileceği⁵⁹, bağlı üyelerden her birinin de Kurulun çalışmasında bir gözlemci bulundurabileceği ve ayrıca Bağlı Üyeler Komitesinin de en fazla üç gözlemci tayin edebileceği⁶⁰, gerektiği hâllerde ve Konsey veya tam üyelerin çoğunluğunun talebi üzerine olağanüstü oturum düzenlenmesi durumu bir kenara, olağan oturumların iki senede bir yapılacağı⁶¹ hususlarına Tüzükte yer verilmiştir. Kendi kural ve prosedürünü, yani iç tüzüğünü kabul edeceği⁶², Örgütün yetkisi dâhilindeki herhangi bir sorunu ele alabileceği ve yine bu nitelikli herhangi bir konuda tavsiyeler verebileceği belirtilen Genel Kurulun temel işlevleri arasında ise şunlara yer verilmiştir: Kendi Başkan ve Başkan yardımcılarını seçmek, Konsey üyelerini seçmek, Konseyin tavsiyesi üzerine Genel Sekreteri atamak; Örgütün finansal düzenlemelerini kabul etmek; Örgütün idaresine dair genel kılavuz ilkeleri ortaya koymak; Sekretarya personeline uygulanacak personel tüzüklerini kabul etmek; Konseyin tavsiyesi üzerine saymanları seçmek; Örgütün çalışmasına ilişkin genel programı onaylamak; Örgütün malî politikalarını denetlemek ve bütçeyi gözden geçirip onaylamak; gerekli hâle gelebilecek teknik ve bölgesel organları kurmak; Örgütün ve organlarının faaliyetlerine ilişkin raporları değerlendirip onaylamak ve bu raporlardan kaynaklanan tüm önlemlere etki verecek şekilde gerekli tüm adımları atmak; hükümetlerle veya uluslararası örgütlerle yapılan anlaşmaları onaylamak veya bu yetkiyi yönlendirmek; özel örgütler veya özel birimlerle yapılan anlaşmaları onaylamak veya bu yetkiyi yönlendirmek; Örgütün yetkisine giren her türlü soruna ilişkin uluslararası anlaşmaları tavsiye etmek ve hazırlamak ve mevcut Tüzüğe uygun olarak üyeliğe ilişkin başvuruları karara bağlamak⁶³. Genel Kurulun, her bir oturumunun başlangıcında Başkanını ve yardımcılarını seçeceği⁶⁴, Başkanın Kurulu yöneteceği ve kendisine verilen görevleri görmekle yükümlü kılındığı⁶⁵, Başkanın

⁵⁸ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 9/1.

⁵⁹ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 9/2.

⁶⁰ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 9/3.

⁶¹ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 10.

⁶² Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 11.

⁶³ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 12.

⁶⁴ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 13/1.

⁶⁵ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 13/2.

oturumdayken Kurula karşı sorumlu olduğu⁶⁶ ve temsilin gerektiği tüm durumlarda görev süresi boyunca Örgütü temsil edeceği⁶⁷ hususları da Tüzükte hükme bağlanmıştır.

Aslî organlardan bir diğeri olarak Örgüt Tüzüğünde düzenlenen İcra Konseyinin âdilâne ve hakça coğrafi dağılıma da dikkat edilerek ve Genel Kurulun belirlediği kurallara uygun biçimde Genel Kuruldaki tam üye sayısının 1/5'ine denk gelecek şekilde Kurul tarafından seçilmiş tam üyelere oluşacağı düzenlenirken⁶⁸, Konseyde, ayrıca, sadece Konsey çalışmalarında yer almak için ve oy hakları olmaksızın, Örgütün ortak üyelerinin kendi aralarından seçtikleri bir ortak üye ve Bağlı Üyeler Komitesinin bir temsilcisinin de bulunacağı⁶⁹ düzenlenmiştir. İki yılda bir yapılacak seçimlerle yarısının değişmesi öngörülen Konseyde, Konsey üyeliği dört yıl olarak belirlenmiştir⁷⁰. Kendi kural ve prosedürlerini, yâni iç tüzüğünü belirleyecek olan⁷¹ Konseyin, yılda en az iki kez toplanması⁷² da öngörülmüştür. Tüzükte, Konseyin işlevleri şu şekilde sıralanmıştır: Genel Kurulun karar ve tavsiyelerinin uygulanması için Genel Sekretere de danışarak gerekli tüm önemleri almak ve bunlara ilişkin Genel Kurula rapor sunmak; Örgütün faaliyetlerine ilişkin Genel Sekreterden rapor almak; Genel Kurula öneriler sunmak; Genel Kurula gönderilmeden evvel Genel Sekreterce hazırlanan Örgüt çalışmalarına ilişkin genel raporu incelemek; Genel Kurula, Örgütün hesaplarına ve bütçe tahminlerine ilişkin raporlar ve tavsiyeler sunmak; kendi faaliyetleri için gerekli her türlü yardımcı organı kurmak; Genel Kurul tarafından kendisine verilen diğer her türlü faaliyeti yerine getirmek⁷³. Bunlar dışında, Genel Kurul toplantıları arasındaki zamanlarda ve aksine hüküm bulunmayan durumlarda, Konseyin, Örgüt işlevleri ve finansal kaynakları dâhilinde, gerekli görülen her türlü idarî ve teknik kararı alacağı ve bunları onay için Genel Kurulun bir sonraki oturumunda raporlandıracağı da düzenlenmiştir⁷⁴. Türkiye de 1991 ilâ 1995, 1995 ilâ 1999 ve 2003 ilâ

⁶⁶ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 13/3.

⁶⁷ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 13/4.

⁶⁸ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 14/1.

⁶⁹ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 14/2&3.

⁷⁰ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 15.

⁷¹ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 18.

⁷² Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 16.

⁷³ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 19.

⁷⁴ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 20.

2007 yılları arasında olmak üzere üç dönem İcra Konseyi üyeliği yapmıştır⁷⁵.

Son aslî organ olarak düzenlenen ve başında bir Genel Sekreter ve Örgüte gerektiği oranda personelin konumlandırıldığı Sekretarya⁷⁶, genel olarak, Örgütün çalışma programının uygulanmasıyla ve üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanmasıyla görevlidir⁷⁷. Hem Genel Kurula, hem İcra Konseyine karşı sorumlu olduğu düzenlenen⁷⁸ Genel Sekreterin, Konseyin tavsiyesi üzerine, üye tam sayısının 2/3'üyle toplanan Genel Kurul tarafından toplantıda bulunanların 2/3'ü tarafından dört yıllığına⁷⁹ seçileceği⁸⁰ düzenlenmiştir. Örgütü hukuken temsil edeceği belirtilen⁸¹ Genel Sekreter, Örgütün faaliyetlerine ilişkin İcra Konseyine raporlar sunacaktır ve bunun dışında yine İcra Konseyine Örgütün hesapları, genel çalışma programı taslağını ve bütçe tahminlerini sunacaktır⁸². Genel Sekreter, Genel Kurul tarafından onaylanan personel yönetmeliği uyarınca Sekretarya çalışanlarını⁸³ da kendisi seçecektir⁸⁴. Çin'in Chengdu Kentinde toplanan Örgütün 22. Genel Kurulunda Ürdünlü Talep Rıfai yerine 2018 ilâ 2021 dönemi için Gürcü Zurab Pololikashvili genel sekreter olarak atanmıştır⁸⁵. Örgütün ilk genel sekreteri ise Fransız Robert Lonati olmuştur⁸⁶.

Aslî organlar sonrasında Örgütün yardımcı organları hakkında da değerlendirmede bulunulması, kuşkusuz, yararlı olacaktır. Normal şartlarda yılda bir kez toplanması öngörülen altı bölgesel komisyon, 1975

⁷⁵ Bkz. “Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)” via www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-dunya-turizm-orgutu.tr.mfa (ziyaret tarihi: 26/08/17).

⁷⁶ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 21.

⁷⁷ Bkz. “Secretariat” via www2.unwto.org/content/structure (ziyaret tarihi: 27/08/17).

⁷⁸ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 23/1.

⁷⁹ Bu süre yenilenebilir bir süredir.

⁸⁰ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 22.

⁸¹ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 23/3.

⁸² Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 23/2.

⁸³ Günümüzde Dünya Turizm Örgütü Sekretaryasında tam zamanlı 110 personelin çalıştığı ifade edilmektedir. Bkz. . “Secretariat” via www2.unwto.org/content/structure (ziyaret tarihi: 27/08/17).

⁸⁴ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 24/1.

⁸⁵ Bkz. “The 22nd UNWTO General Assembly appoints Zurab Pololikashvili as Secretary General for 2018-2021”, September 14 2017 via <http://media.unwto.org/press-release/2017-09-14/22nd-unwto-general-assembly-appoints-zurab-pololikashvili-secretary-general> (ziyaret tarihi: 20/09/17).

⁸⁶ Bkz. “History” via www2.unwto.org/content/history-0 (ziyaret tarihi: 28/08/17).

yılında Genel Kurul tarafından, kendisine yardımcı organlar olarak kurulmuşlardır. Genel Kurul toplantıları arasındaki dönemlerde, üye devletlerin, birbirleriyle ve Sekretarya ile iletişimlerini sürdürmeleri ve bu çerçevede endişelerini dile getirmeleri ve önerilerini sunmaları için kurulan bu altı Bölgesel Komisyon ve her birinin başkan ve başkan yardımcılarının milliyetleri şu şekilde sıralanabilir: Afrika Komisyonu⁸⁷ (Başkan: Zimbabwe; Başkan yardımcıları: Kamerun, Fildişi Sâhilleri), Amerika Komisyonu⁸⁸ (Başkan: Haiti; Başkan yardımcıları: Paraguay, Şili), Doğu Asya ve Pasifik Komisyonu⁸⁹ (Başkan: Filipinler; Başkan yardımcıları: Kamboçya, Japonya), Avrupa Komisyonu⁹⁰ (Başkan: İsviçre; Başkan yardımcıları: Litvanya, Karadağ)⁹¹, Orta Doğu

⁸⁷ Afrika Komisyonuna dâhil olan 49 devlet şu şekilde sıralanabilir: Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Cezayir, Cibuti, Çad, Ekvatorial Gine, Eritrea, Etiyopya, Fas, Fildişi Sâhilleri, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Güney Afrika Cumhuriyeti, Kamerun, Kenya, Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Lesotho, Liberya, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauritius, Moritanya, Mozambik, Namibya, Nijer, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Ruanda, Sao Tome ve Principe, Senegal, Seyşeller, Sierra Leone, Sudan, Swaziland, Tanzanya, Togo, Tunus, Uganda, Yeşil Burun Adaları, Zambiya ve Zimbabwe.

⁸⁸ Amerika Komisyonuna dâhil olan 24 devlet şu şekilde sıralanabilir: Arjantin, Bahamalar, Barbados, Bolivya, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, El Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Jamaika, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Şili, Trinidad ve Tobago, Uruguay ve Venezüella. Amerika Komisyonu kapsamında ayrıca şu iki ortak üye de bulunmaktadır: Aruba ve Puerto Riko.

⁸⁹ Doğu Asya ve Pasifik Komisyonuna dâhil 19 devlet şu şekilde sıralanabilir: Brunei Sultanlığı, Çin Halk Cumhuriyeti, Endonezya, Fiji, Filipinler, Güney Kore, Japonya, Kamboçya, Kuzey Kore, Laos, Malezya, Moğolistan, Myanmar, Papua Yeni Gine, Samoa, Tayland, Timor-Leste (Doğu Timor), Vietnam ve Vanuatu. 2015 Ekim tarihli listede bu komisyondaki devlet sayısı Avusturalya da dâhil 20 olarak aktarılmaktadır. O tarihten sonra, Avustralya Örgüt üyeliğinden ayrıldığı için bizim verdiğimiz listede doğal olarak yer almamıştır. Doğu Asya ve Pasifik Komisyonu kapsamında ayrıca şu iki ortak üye de bulunmaktadır: Hong Kong ve Makao.

⁹⁰ Avrupa Komisyonuna dâhil 42 devlet şu şekilde sıralanabilir: Almanya, Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belarus, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Ermenistan, Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, Hollânda, İspanya, İsrail, İsviçre, İtalya, Karadağ, Kazakistan, Kıbrıs Rum Kesimi, Kırgızistan, Litvanya, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldavya, Monako, Özbekistan, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Tacikistan, Türkiye, Türkmenistan, Ukrayna ve Yunanistan. Avrupa Komisyonu dâhilinde ayrıca şu iki ortak üye de yer almaktadır: Flaman Bölgesi ve Maderia.

⁹¹ Türkiye delegesi 1977 ilâ 1979 ile 1993 ilâ 1995 yılları arasında toplam iki dönem Avrupa Komisyonunda başkan yardımcılığını üstlenmiştir. Bkz. “Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)”, *supra* dipnot:

Komisyonu⁹² (Başkan: Lübnan; Başkan yardımcıları: Mısır, Yemen) ve Güney Asya Komisyonu⁹³ (Başkan: Hindistan; Başkan yardımcıları: Bangladeş, Afganistan)⁹⁴, Görüldüğü üzere, en kalabalık Bölgesel Komisyon Afrika Komisyonuyken, onu sırasıyla Avrupa Komisyonu ve Amerika Komisyonu izlemekte, en az üyeye sahip olan komisyon ise Güney Asya Komisyonu olmaktadır. Ayrıca, Amerika Komisyonu, Doğu Asya ve Pasifik Komisyonu ile Avrupa Komisyonu ise ikişer ortak üyeyi haizdir.

Yönetime ve programın içeriğine ilişkin tavsiyelerde bulunmakla görevli uzmanlaşmış Komiteler de yine yardımcı organları oluşturmaktadır. Günümüzde sayıları altı olan bu Komitelerden sadece birisi Genel Kurul tarafından oluşturulmuştur: “Turizm Etiği Dünya Komitesi” (*World Committee on Tourism Ethics*). Kalan Komiteler ise İcra Komisyonu tarafından oluşturulmuştur ve şu şekilde sıralanabilirler: “Bağlı Üyelik Değerlendirme Komitesi”(Committee for the Review of Applications for Affiliate Membership); “İstatistik ve Turizm Uydu Hesabı Komitesi” (*Committee on Statistics and the Tourism Satellite Account*); “Turizm ve Rekabet Komitesi” (*Committee on Tourism and Competitiveness*); “Turizm ve Sürdürülebilirlik Komitesi” (*Committee on Tourism and Sustainability*); “Program ve Bütçe Komitesi” (*Programme and Budget Committee*)⁹⁵.

Dünya Turizm Örgütü organlarına dair yıllar içerisinde Tüzükte yapılan değişiklikler de değerlendirilmelidir. Genel Kurula ilişkin düzenlenmelere yer verilen maddelerden biri olan 9. maddede üyeliğe dair gerçekleştirilen değişikliğe paralel olarak yine 2005 yılındaki Dakar toplantısında bir değişiklik gerçekleştirilmiş, buna göre maddenin ikinci fıkrasında beraberce düzenlenen tam üye ve ortak üyelerin durumları bu

⁹² Orta Doğu Komisyonuna dâhil 13 devlet şu şekilde sıralanmaktadır: Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Irak, Katar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Mısır, Suriye, Suudi Arabistan, Umman, Ürdün ve Yemen.

⁹³ Güney Asya Komisyonuna dâhil dokuz devlet şu şekilde sıralanmaktadır: Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Hindistan, İran, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka.

⁹⁴ Dünya Turizm Örgütü Bölgesel Komisyonlarına dair değerlendirme ve listeler için sırasıyla bkz. “Regional Commissions” via www2.unwto.org/en/node/15 (ziyaret tarihi: 27/08/17); “Regional Commissions of the World Tourism Organization”, SG/041 Rev. 70, October 2015 via <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/unwtoregcomoct15e.pdf> (ziyaret tarihi: 27/08/17).

⁹⁵ Komitelere ilişkin bilgi için bkz. “Committees” via www2.unwto.org/en/node/17 (ziyaret tarihi: 27/08/17).

yeni düzenlemede iki ve üçüncü fıkralar biçimde ayrı ayrı ele alınmış ve bununla beraber ortak üyelerin oy hakları olmaksızın toplantılara katılabilecekleri ve yine karar-alma mekanizmasına dâhil olmaksızın söz hakları olduğu hükmü getirilmiştir. Tüzükte üçüncü fıkrada yer verilmiş olan Bağlı Üyeler Komitesine de değişiklik sonucu dördüncü fıkrada ve adı da “Ortak Üyeler Komitesi” olarak değiştirilerek yer verilmiştir. Yeni düzenlemeye göre, varış, profesyonel daire ve eğitim heyetlerinden birer temsilci olmak üzere, oy hakkı olmayan üç sözcünün belirlenerek toplantılara katılabileceği, bunun yanı sıra her ortak üyenin Genel Kurul tartışmalarına katılacak gözlemci atayabileceği hükme bağlanmıştır. Ele alınan bu düzenlemeler henüz yeterli oy oranına ulaşmadığı için yürürlüğe girmemiştir. İcra Konseyine dair değişikliklere gelindiğinde ilk olarak belirtilmesi gereken 1983 yılında Yeni Delhi’de gerçekleştirilen ve 1997’de İstanbul’da açıklığa kavuşturulan Örgütün merkezinin bulunduğu devletin Konseyde sürekli ek bir koltuğu bulunması şeklinde 14. maddeye getirilen bir ek düzenlemedir. Bu ek düzenleme, her ne kadar gerekli çoğunluğu sağlayamasa da, gerekli çoğunluğu sağlayana kadar Genel Kurulun aldığı geçici bir kararla uygulanmaktadır. Bunun dışında, İcra Konseyine ilişkin gerçekleştirilen değişikliklerde 24 Ekim 2003 itibarıyla ortak üye konumunda olanların, bir sözcü marifetiyle, oy hakkı olmaksızın ve karar-alma mekanizmalarına katılmaksızın Konseye yer alabilecekleri düzenlenmiş; benzer şekilde Ortak Üye Komitesinin de en çok üç sözcü ile oy hakları olmaksızın ve karar alma mekanizmalarında yer almaksızın Konseye katılabilecekleri hükümlendirilmiştir. 2005 Dakar’da gerçekleştirilen bu değişiklik henüz gerekli oy oranına ulaşmadığı için yürürlüğe girmemiştir. Yürürlüğe henüz girmemiş olan, İcra Konseyine ilişkin bir başka değişiklik ise, 1987’de Madrid toplantısında gerçekleştirilen ve Konsey üyeliğinin, eğer âdil ve hakça dağılıma dair bir gereklilik teşkil etmiyorsa, sonlanmasıyla birlikte üyelikte derhâl bir yenilemenin söz konusu olmamasına ilişkindir. Bu itibarla, eğer böyle bir gereklilik varsa, bu talebin, oyçokluğuyla toplanarak oy çokluğuyla karar alan tam üyelerin bu yönlü kabûlüne ihtiyaç göstereceği hükme bağlanmıştır. Organlara dair son değişiklik ise, Sekreteryaya dair 2005 tarihli Dakar Toplantısında gerçekleştirilen değişikliktir. Genel Sekreterin seçimiyle ilgili 22. maddede gerçekleştirilen bu değişiklik çerçevesinde, önceden Genel Sekreterin yeniden atanmasına dair bir sınır yokken, yeniden atamanın sadece bir kez olacağı öngörülmüştür. Ancak, bu değişiklik de henüz yürürlüğe girmemiştir.

V. Dünya Turizm Örgütü Hakkında Diğer Temel Hususlara Dair Genel Değerlendirmeler

Dünya Turizm Örgütü'ne dair kısa bir tarihçe, Örgüte üyelik ve Örgütün yapısal özellikleri ortaya konulduktan sonra, bu bölümde Örgütün kısaca amaçları, faaliyet alanları, merkezi ve Birleşmiş Milletler ile olan ilişkisi değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü'nün 3. maddesinin ilk fıkrasında, Örgütün amacı, ekonomik kalkınma, uluslararası anlayış, barış ve refahın ve herhangi bir ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı yapılmaksızın insan haklarına ve temel özgürlüklere evrensel saygı ve onların gözetilmesine katkı sağlayacak bir bakış açısıyla turizmin desteklenmesi ve geliştirilmesi olarak ifade edilmekte ve bu amacı gerçekleştirmek için Örgütün tüm gerekli adımları atacağı hükme bağlanmaktadır⁹⁶. Müteakip fıkrada ise, Örgütün bu amacı takip ederken turizm alanında gelişmekte olan ülkelerin çıkarlarına özel dikkat göstereceği belirtilmektedir. Nitekim, genel olarak, Örgütün, amaçları çerçevesinde altı temel alanda çalışmalarını sürdürdüğü belirtilirken, bunlar şu şekilde sıralanmaktadır: “rekabetçilik” (*competitiveness*), “sürdürülebilirlik” (*sustainability*), “fakirliğin azaltılması” (*poverty reduction*), “kapasite geliştirme” (*capacity building*), “ortaklık” (*partnership*) ve “kaynaştırma” (*mainstreaming*)⁹⁷.

Dünya Turizm Örgütü'nün en önemli faaliyeti 1997'de başlatılan çalışmalar sonucunda, 1999 yılında, Örgüt Genel Kurulu tarafından kabul edilen “Turizm İçin Küresel Etik Kuralları” (*Global Code of Ethics for Tourism*) olmaktadır ki, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi Temmuz 2001 tarihli kararıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulundan bu kuralları tanınmasını istemiş, böylelikle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

⁹⁶ *Schiavone* Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun gerçekleştirdiği belirlemeler çerçevesinde Dünya Turizm Örgütü'nün şu şekilde beş amacı olduğunu sıralamaktadır: toplumda turizmin sosyal ve kültürel işlevini, onun uluslararası ticaretteki rolünü ve halkları bir araya getirmekteki katkısını ve dünya barışını korumasını vurgulamak; turistlerin korunmasıyla birlikte seyahati kolaylaştıracak önlemlerin kabulünü cesaretlendirmek; özellikle gelişmekte olanlar başta olmak üzere tüm ülkelere turizm politikalarının, planlarının ve programlarının formülasyonunda yardım için teknik işbirliği mekanizması sağlamak; eğitim ve öğretim programlarının hazırlanması yoluyla sektörde insan kaynağının geliştirilmesi; istatistikî bilgi, yasama ve yönetmelikler de dâhil uluslararası ve ulusal turizm faaliyetlerinin tüm yönlerine dair bilgi değişimini ve araştırmayı desteklemek. Bkz. SCHIAVONE, s. 373.

⁹⁷ Bkz. “About UNWTO”, via www.ungm.org/Shared/KnowledgeCenter/Pages/UNWTO (ziyaret tarihi: 01/09/17).

2001 Aralık ayında 56/212 sayılı kararıyla⁹⁸ bu kuralları tanımıştır. Turizmde ev sahibi ülkeler konumundaki devletlerin ekonomik çıkarlarıyla, yine onlara ait kültürel mirasın ve çevrenin korunmasına ilişkin dengeyi tutturmayı hedef edinen bu kuralların Birleşmiş Milletler tarafından tanınmasının, gerek adı geçen bu kurallar, gerek Dünya Turizm Örgütü açısından özlü bir çerçeve çizdiği bildirilmektedir⁹⁹. Bu kuralların tanınması bir tarafa, günümüzde, Dünya Turizm Örgütü bu kuralları uluslararası bir sözleşmeye çevirmek için harekete geçmiştir. Bu bağlamda, *Turizm İçin Etik Kurallarının* etkinliğinin kuvvetlendirilmesi adına “Turizm Etiği Dünya Komitesi” 2015 yılında Genel Kurula bu kuralların uluslararası bir sözleşmeye dönüştürülmesi teklifini sunmuş, bunun üzerine Genel Kurul bunun prosedürel süreci ve etkilerinin değerlendirilmesi amacıyla özel bir çalışma grubu kurması için Genel Sekretere yetki vermiş; bu yetki çerçevesinde 36 üye devletin temsilcisinden oluşan ve 2016 başında kurulan Özel Çalışma Grubu üç toplantıda taslak metni madde madde ve bölüm bölüm incelemiş ve revize etmiş, bunu yaparken de 1999’dan beri kabûl edildiği düşünülen hâlihazırdaki dokuz temel ilkeye ciddî bir değişiklik getirmeme kararı almıştır ki, belirlenen bu tutum Örgütün İcra Konseyi tarafında da uygun bulunmuştur¹⁰⁰. Böylelikle, 2017 Eylül’ünde Çin’in Chengdu Kentinde gerçekleştirilen Dünya Turizm Örgütü’nün 22. Genel Kurulunda görüşülerek¹⁰¹ kabûl edilen çerçeve sözleşme¹⁰² beş ana bölümde toplam 26 maddeden oluşmaktadır¹⁰³.

⁹⁸ Bkz. “56/212: Global Code of Ethics for Tourism”, A/RES/56/212, February 28 2002 via www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/56/212 (ziyaret tarihi: 03/09/17).

⁹⁹ Bkz. VOLGER, s. 840.

¹⁰⁰ Konu hakkında bilgi için bkz. “Draft Framework Convention on Tourism Ethics” via <http://ethicsconventions.unwto.org/content/unwto-draft-framework-convention-tourism-ethics> (ziyaret tarihi: 01/09/17).

¹⁰¹ Bkz. *ibid.*

¹⁰² “Turizm Etiğine Dair Çerçeve Sözleşme”nin (*Framework Convention on Tourism Ethics*) İngilizce metni için bkz. via <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/ares707xxiiiconventionontourismethics.pdf> (ziyaret tarihi: 02/10/17).

¹⁰³ Toplam 26 maddeden oluşan sözleşme metninin yapısı şu şekildedir: 1 ilâ 3. maddeler arası “Genel Hükümler” (*General Provisions*) başlığını taşıyan, “Turizmde Etik İlkeler” (*Ethical Principles in Tourism*) başlığını taşıyan II. bölüm 4 ilâ 12. maddeler arasında, “Turizm Etiği Dünya Komitesi” (*World Committee on Tourism Ethics*) başlığını taşıyan III. Bölüm 13 ilâ 15. maddeler arasında, “Taraf Devletler Konferansı” (*Conference of States Parties*) başlığını taşıyan IV. Bölüm 16 ilâ 17. maddeler arasında ve “Nihaî

Dünya Turizm Örgütü'nün merkezi Madrid'de konumlanmaktadır. Örgütün Tüzüğüne bakıldığında, merkez konusunda kesin bir belirlemenin yapılmadığı, bunun yerine merkezin yerinin Genel Kurul tarafından belirleneceğinin ve her zaman aynı organ tarafından değiştirilebileceğinin düzenlenmesiyle yetinilmiş olduğunun hükme bağlandığı gözlenmektedir¹⁰⁴. İspanyol Hükûmetinin resmî daveti üzerine 1975 Mayıs'ında ilk kez Madrid'de toplanan Örgütün Genel Kurulu, bu düzenleme çerçevesinde Örgüt merkezinin Madrid olmasını kararlaştırmış ve 1976 yılının 1 Ocak'ında Örgüt Genel Sekreterliği Madrid'de kurulmuştur¹⁰⁵, Örgütün Madrid'deki merkezi dışında, ayrıca Cenevre'de bir "İrtibat Bürosu" (*liaison Office*) da bulunmaktadır¹⁰⁶.

Dünya Turizm Örgütü ile Birleşmiş Milletler arasındaki ilişkiyi kısaca değerlendirmek gerekirse, 1967 yılında hükümetler-dışı uluslararası bir örgütten, hükümetler-arası bir uluslararası örgüte dönüşmek için aldığı karar doğrultusunda 1969 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ilgili bu Örgütün bu kararı destekler nitelikte bir tavsiye kararı kabûl etmiştir. 1977 yılında ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu iki Örgüt arasındaki İşbirliği antlaşmasını 32/156 sayılı kararıyla onaylamıştır¹⁰⁷. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 23 Aralık 2003 tarih ve 58/232 sayılı Kararıyla da, Dünya Turizm Örgütü ve Birleşmiş

Hükümler" (*Final Provisions*) başlığını taşıyan V. Bölüm ise 18 ilâ 26. maddeler arasında yer almaktadır. Taslak metinde maddeler haricinde bölümlerin ayrıca numaralandırılmadığı belirtilmelidir. Taslak metnin II. Bölümünü teşkil eden ve 4 ilâ 12. maddeler arasında yer alan düzenlemeler sırasıyla şu madde başlıklarından oluşmaktadır: "Halklar ve Toplumlar Arasında Karşılıklı Anlayış ve Saygıya Turizmin Katkısı" (*Tourism's Contribution to Mutual Understanding and Respect between Peoples and Societies*), "Bireysel veya Toplu Memnuniyet Aracı Olarak Turizm" (*Tourism as a Vehicle for Individual and Collective Fulfillment*), "Çevresel Sürdürülebilirlik Etmeni Olarak Turizm" (*Tourism, a Factor of Environmental Sustainability*), "Kültürel Kaynakların bir Kullanıcısı ve Geliştirilmelerine Katkı Sağlayıcı Olarak Turizm" (*Tourism, a User of Cultural Resources and a Contributor to their Enhancement*), "Ev Sahibi Ülkeler ve Toplumlar İçin Yararlı Bir Faaliyet Olarak Turizm" (*Tourism, a Beneficial Activity for Host Countries and Communities*), "Turizm Kalkınmasında Paydaş Sorumlulukları" (*Responsibilities of Stakeholders in Tourism Development*), "Turizm Hakkı" (*Right to Tourism*), "Turist Hareketlerinin Serbestliği" (*Liberty of Tourist Movements*) ve "Turizm Sektöründe Çalışanların ve Profesyonellerin Hakları" (*Rights of the Employees and Professionals in the Tourism Sector*).

¹⁰⁴ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 2.

¹⁰⁵ Bkz. "History of the UNWTO" via www2.unwto.org/co (ziyaret tarihi: 28/08/17).

¹⁰⁶ Bkz. via <http://genevaoffice.unwto.org> (ziyaret tarihi: 28/08/17).

¹⁰⁷ Bkz. *supra* dipnot: 21.

Milletler arasındaki antlaşmayı¹⁰⁸ onaylamak suretiyle Dünya Turizm Örgütü'nü bir uzmanlık örgütü hâline getirdiği gözlenmektedir¹⁰⁹. Dünya Turizm Örgütü, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (*United Nations Development Programme*) icracı örgütlerinden birisi olmasının yanı sıra, Birleşmiş Milletler çeşitli programlarıyla, Birleşmiş Milletler'in bölgesel komisyonlarıyla ve diğer uzmanlık örgütleriyle yakın çalışma ilişkisi içerisindedir¹¹⁰.

Tüm bunlar sonrasında, hukukî açıdan örgütün anatomisi çıkartılacaksa, kısaca, şu hususlar ifade edilebilir: Daha önceden hükümetler-dışı uluslararası örgüt niteliğindeki 1975 tarihinde yürürlüğe giren Sözleşmeyle birlikte hükümetler-arası uluslararası bir Örgüt konumuna yükselen¹¹¹ ve Tüzüğü'nün 31. maddesinde açıkça hukukî kişiliği olduğu ifade edilen¹¹² Dünya Turizm Örgütü'nün müteakip maddede üye devletlerin topraklarında işlevini yerine getirebilmek için gerekli tüm ayrıcalık ve bağımsızlıkları haiz olacağı ifade edilmiş ve bunların anlaşmalar marifetiyle düzenleneceği eklenmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere, 2003 yılında Dünya Turizm Örgütü Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun iki örgüt arasındaki anlaşmayı onaylamasına ilişkin

¹⁰⁸ Ekonomik ve Sosyal Komite tarafından hazırlanan ve Birleşmiş Milletler Şartı m. 57 ve 63'e tâbi olarak Dünya Turizm Örgütü'nü Birleşmiş Milletler'in bir uzmanlık örgütü hâline getiren antlaşma toplam 21 maddeden oluşmaktadır. Bu antlaşmanın birinci maddesi birinci fıkrasında Birleşmiş Milletler'in, Örgütü, açıkça bir uzmanlık örgütü olarak tanıdığı hükmüne yer verilmiştir.

¹⁰⁹ "Resolution Adopted by the General Assembly on 23 December 2003-58/232. Agreement between the United Nations and the World Tourism Organization", A/RES/58/232, March 11 2004 via www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/58/232 (ziyaret tarihi: 30/08/17).

¹¹⁰ Bkz. SCHIAVONE, s. 373.

¹¹¹ Bu dönüşüme dair uluslararası hukuk çerçevesinde ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. CASTAÑEDA, s. 625-632; GILMOUR D.R., *The World Tourism Organization: International Constitutional Law with a Difference*, *Netherlands International Law Review*, vol. 18/3, 1971, s. 275-298.

¹¹² Klein, uzmanlık örgütlerini irdelediği makalesinde, uluslararası örgütlerin uluslararası hukukî kişiliklerinin doğrudan mevcudiyetlerinden dolayı kaynaklanmadığını, devletler tarafından bu örgütlerin kurucu antlaşmalarında hukukî kişiliklerinin açıkça veya üstü kapalı bir biçimde tanınması gerektiğini vurgulamış; uzmanlık örgütleri açısından bu konuda en açık düzenlemenin *Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonuna* ilişkin Anlaşmanın 10 maddesinin 1. fıkrasında yer aldığına dikkat çekmiş ve Dünya Turizm Örgütü bakımından ise, en azından *Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu*yla mukayese edildiğinde bu Örgütün Tüzüğünde daha az açık bir düzenlemeye yer verildiğine işaret etmiştir, Bkz. KLEIN, paragraf: 61.

kararıyla uzmanlık örgütü hâline gelmiştir¹¹³. Uzmanlık örgütlerinin konu bakımından sınıflandırılması bağlamında ise, Dünya Turizm Örgütü teknik vasıflı uzmanlık örgütleri sınıfına katılmaktadır¹¹⁴.

Dünya Turizm Örgütü'nün resmî beş dili şu şekildedir: Arapça, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve Rusça¹¹⁵ Esasen, 1975'te kabûl edilen Örgüt Tüzüğü'nün ilk hâlinde Arapça yer almamaktayken, bu dilin daha sonra eklendiği gözlenmektedir¹¹⁶. Bunun haricinde, 2007 yılında *Cartegena de Indias*'ta gerçekleştirilen toplantıda alınan kararlar sonucunda, henüz yürürlüğe girmemiş değişiklik doğrultusunda Örgütün mevcut beş resmî diline Çince'nin de eklendiği ve böylelikle resmî dil sayısının altıya çıkartıldığı gözlenmektedir. Öte yandan, Sözleşmelerin yorumuna ilişkin farklı dillerdeki metinlerinin birbirine denkliğine dair düzenleme içeren düzenlemede orijinal dört (Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve Rusça) dildeki metnin birbirine denk olduğu açık bir biçimde ortaya konulmuştur¹¹⁷. Öte yandan, Tüzüğü'nün ilk hâlinde İsviçre Hükûmeti olarak belirlenen Örgütün depoziteri, Örgüt Genel Kurulunun Roma'da 1981 yılında gerçekleştirdiği dördüncü oturumunda yapılan bir değişiklikle İspanya Hükûmeti olarak değiştirilmiş ve üye devletler tarafından henüz gerekli onayı alamadığı için yürürlüğe giremeyen bu düzenleme, Genel Kurul kararıyla geçici olarak uygulanmaya konulmuştur.

¹¹³ Birleşmiş Milletler'in uzmanlık örgütlerine dair ayrıntılı değerlendirme için bkz. KLEIN E., United Nations, Specialized Agencies, *Encyclopedia of Public International Law: International Organizations in General-Universal International Organizations and Cooperation*, vol. 5, edited by Bernhardt, Amsterdam, 1983, s. 349-369; KLEIN, paragraflar: 1-83; HÜFNER K., Specialized Agencies, in *A Concise Encyclopedia of the United Nations*, 2nd revised edition, edited by Volger, Leiden, 2010, s. 670-675.

¹¹⁴ Bu konuda bkz. HÜFNER, s. 673. Buna karşılık, Türk doktrininde *Sur* ise Dünya Turizm Örgütü'nü sosyal amaçlı örgütler sınıflandırması altında incelemektedir. Bkz. SUR, s. 222-223.

¹¹⁵ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 38.

¹¹⁶ Arapça'nın, Dünya Turizm Örgütü bir yana, Birleşmiş Milletler çerçevesinde resmî dil hâline gelişine dair ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. TABORY M., The Addition of Arabic as an Official and Working Language of the UN General Assembly and at Diplomatic Conferences, *Israel Law Review*, vol. 13/3, 1978, s. 391-410.

¹¹⁷ Dünya Turizm Örgütü Tüzüğü m. 39.

SONUÇ

20. yüzyılın son yarısında daha önceden mevcut hükûmetler-dışı bir örgüt yapısını devşirmek suretiyle yaratılan ve 2000'lerin başında da Birleşmiş Milletler'in bir uzmanlık örgütü hâline geliveren Dünya Turizm Örgütü'nün, bu dönüşüm özelliğinden ötürü oldukça ender bir örneği teşkil ettiği rahatlıkla ifade edilebilir. 20. yüzyılın bacasız sanayi lakaplı turizm sektörü, günümüzde geldiği nokta düşünüldüğünde, ekonomilerin gelişmesinde önemi yadsınamayacak bir alan, bir sektör hâline gelmiş görünmektedir. Bu önemli sektörün uluslararası düzeyde düzenlenmesinde önemli bir paya sahip olması için 1970'lerde dizayn edilmiş Dünya Turizm Örgütü, ilginçtir ki, çok araştırılan ve bilinen bir örgüt olarak nitelendirilemez. Hattâ, yapılan haberlerde Dünya Turizm Örgütü'nün adı ve niteliği bile yanlış aktarılabilmektedir.

Oysa, turizm gibi birçok devletin ciddî ekonomik kaynak sağladığı bir alanda Birleşmiş Milletler uzmanlık örgütü vasıflı böyle bir Örgütün yaratılmış olması önemlidir ve bilinir kılınması gereklidir. Bu çerçevede, Dünya Turizm Örgütü, her ne kadar birçok yönüyle klâsik bir yapılanma örneği gösterse de, hükûmetler-arası bir örgüt olarak bir dönüşüm sonucu ortaya çıkışı ve bağlı üyelik gibi diğer hiçbir uluslararası hükûmetler-arası örgütte rastlanmayan bazı özellikleri haiz olması sebebiyle, uluslararası hukuk açısından oldukça ilginç bir örneği teşkil etmektedir. Turizm gibi birçok devlet açısından ekonomik bakımdan önem teşkil eden bir alanda faaliyet gösteren bu Örgüte olan ihtiyaç muhakkaktır. Buna karşılık, Birleşmiş Milletler uzmanlık örgütleri arasında en az tanınanı olması ve en az üye sayısına sahip olması¹¹⁸, özellikle de gelişmiş devletler arasında turizm konusunda ciddî önemi haiz devletlerin hâlihazırda kendisine üye olmaması hususları göz önüne alındığında, Örgütün bir imaj sorunu olduğu ve bu itibarla daha yolun başında olduğu ve kat etmesi gereken önemli bir mesafenin bulunduğunu ifade etmek yanlış olmasa gerektir.

¹¹⁸ Diğer uzmanlık örgütleri ve üye devlet sayıları şu şekildedir: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Grubu/IBRD (189), Uluslararası Para Fonu/IMF (189), Dünya Sağlık Örgütü/WHO (194), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü/UNESCO (195), Uluslararası Çalışma Örgütü/ILO (187), Gıda ve Tarım Örgütü/FAO (194), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu/IFAD (176), Uluslararası Denizcilik Örgütü/IMO (172), Dünya Meteoroloji Örgütü/WMO (185), Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü/WIPO (191), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (191), Uluslararası Telekomünikasyon Birliği/ITU (193), Birleşmiş Milletler Sınâî Kalkınma Örgütü/UNIDO (168), Evrensel Posta Birliği/UPU (192).

KAYNAKÇA

- ANDAÇ F., Turizm Hukuku, 5. Baskı, Ankara, 2013.
- ARCHER C., International Organizations, 3rd edition, London, 2001.
- BEN-ARI R.H., The Legal Status of International Non-Governmental Organizations: Analysis of Past and Present Initiatives (1912-2012), Leiden, 2013.
- BLANCHFIELD L. & BROWNE M.A., Membership in the United Nations and Its Specialized Agencies, Congressional Research Service, June 19 2014 via <https://fas.org/sgp/crs/row/R43614.pdf> (ziyaret tarihi: 30/08/17).
- CASTAÑEDA J., Une nouvelle méthode pour le création d'organismes internationaux: le cas récent de l'U.I.O.O.T., *Annuaire français de droit international*, vol. 16, 1970, s. 625-632.
- DAVIES M. & WOODWARD R., International Organizations: A Companion, Padstowe, 2014.
- FELDMAN D., International Personality, *Recueil des cours*, vol. 191, 1985-II, 1985, s. 343-413.
- GEE C.Y. & FAYOS-SOLÁ E. (eds.), International Tourism: A Global Perspective, Madrid, 1997.
- GILMOUR D.R., The World Tourism Organization: International Constitutional Law with a Difference, *Netherlands International Law Review*, vol. 18/3, 1971, s. 275-298.
- GRANT J.P. & BAKER J.C., Parry and Grant Encyclopædic Dictionary of International Law, 3rd edition, New York, 2009.
- HÜFNER K., Specialized Agencies, in *A Concise Encyclopedia of the United Nations*, 2nd revised edition, edited by Volger, Leiden, 2010, s. 670-675.
- KLABBERS J., An Introduction to International Institutional Law, Cambridge, 2005. (3rd printing from 2002 edition)
- KLEIN E., United Nations, Specialized Agencies, *Encyclopedia of Public International Law: International Organizations in General-Universal International Organizations and Cooperation*, vol. 5, edited by Bernhardt, Amsterdam, 1983, s. 349-369.
- KLEIN E., United Nations, Specialized Agencies, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, on-line edition, edited by Wolfrum, August 2006 via <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e562> (ziyaret tarihi: 01/07/17).
- LANQUAR R.G., The Organizational Development of the World Tourism Organization, Texas A&M University, 1983. (yayınlanmamış doktora tezi)
- LINDBLOM K., Non-Governmental Organizations in International Law, Cambridge, 2005.
- MAGLIVERAS K.D., Membership in International Organizations, in Research Handbook on the Law of International Organizations, edited by Klabbbers & Wallendahl, Surrey, 2011, s. 84-107.
- OPPENHEIM L., International Law: A Treatise, vol. I (Peace), London, 1912.
- PAZARCI H., Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Ankara, 1999.
- PAZARCI H., Uluslararası Hukuk, 14. Baskı, Ankara, 2015.

- PEASLEE A.J., International Governmental Organizations: Constitutional Documents, revised 3rd edition (Part V-Communications-Transport-Travel) , The Hague, 1976.
- PORTMANN R., Legal Personality in International Law, Cambridge, 2010.
- SCHECTER M.G., Historical Dictionary of International Organizations, 2nd edition, Lanham, 2010.
- SCHERMERS H.G., International Organizations, in *International Law: Achievements and Prospects*, edited by Bedjaoui, Paris, 1991, s. 67-100.
- SCHERMERS H.G. & BLOKKER N.G., International Institutional Law: Unity within Diversity, 5th Revised Edition, Leiden, 2011.
- SCHIAVONE G., International Organizations: A Dictionary and Directory, 7th edition, New York, 2008.
- SUR M., Uluslararası Hukukun Esasları, 9. Baskı, İstanbul, 2015.
- SZAZI E., NGOs: Legitimate Subjects of International Law, Leiden, 2012.
- TABORY M., The Addition of Arabic as an Official and Working Language of the UN General Assembly and at Diplomatic Conferences, *Israel Law Review*, vol. 13/3, 1978, s. 391-410.
- TURNER E.A.L., Why Has the Number of International Non-Governmental Organizations Exploded since 1960?, *Clodynamics: Journal of Theoretical & Mathematical History*, vol. 1(1), 2010, s. 81-91 via <http://scholarship.org/uc/item/97p470sx> (ziyaret tarihi: 08/09/17).
- “UNWTO Basic Documents”, vol. I (Statutes/Rules of Procedures/Agreements), 5th edition, Madrid, February 2016 via <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/130718basicdocumentsenweb.pdf> (ziyaret tarihi: 28/08/17).
- VELLAS P., Tourism, *Encyclopedia of Public International Law: International Relations and Legal Cooperation in General-Diplomacy and Consular Relations*, vol. 9, edited by Bernhardt, Amsterdam, 1986, s. 376-378.
- VOLGER H., UNWTO-World Tourism Organization, in *A Concise Encyclopedia of the United Nations*, 2nd revised edition, edited by Volger, Leiden, 2010, s. 838-840.
- VRANCKEN P., Tourism, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, on-line edition, edited by Wolfrum, February 2011 via <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1001> (ziyaret tarihi: 01/07/17).
- WALTER C., Subjects of International Law, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, on-line edition, edited by Wolfrum, 2008 via www.mpepil.com (ziyaret tarihi: 05/04/08).